

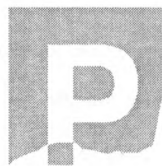

Secesijske umjetnine iz zbirke dr. Kajfeža na izložbi Zagrebački kolekcionari, Muzej Mimara, Zagreb; snimio: Krešimir Tadić

“ZAGREBAČKI KOLEKCIONARI” - DOSEG ILI SAMO SLABOST NAŠEGA MUZEALNOG PROMIŠLJANJA

*Žarka Vujić
Institut za povijest umjetnosti
Zagreb*

Ali u nas je nekako sve provizorij, tek je provizorij stalan! (G. Szabo, “Muzejska pitanja od juče, danas i sutra”, Narodna starina, 1934.)

oslije izuzetno angažiranih i uspješnih izložbenih aktivnosti (primjericice, ciklus “Oči istine”) te nesebičnog spašavanja i pohranjivanja umjetnina drugih hrvatskih muzeja u vrijeme teške ratne godine, Muzej Mimara sredinom je rujna 1992. ponovno otvorio javnosti čitav svoj izložbeni prostor. No, unatoč dozvoli Ministarstva kulture, prosvjete i športa, nismo se susreli s obnovljenim stalnim postavom, već s mega - izložbom jasna naslova: “Zagrebački kolekcionari”. Najavljena velikim riječima kao “revijalni projekt” (koji bi podrazumijevao mijenjanje ili dopunjavanje izloženih zbirki), postavljena u prostoru muzeja koji je nastao zahvaljujući donaciji jednog od naših najvećih kolekcionara - Anti Topiću Mimari, sretno uklopljena u vrijeme iščekivanja proslave 900. obljetnice Zagreba (točnije, osnutka biskupije na Kaptolu), nudila je zagrebačkoj kulturnoj javnosti brojne mogućnosti: od objašnjenja samog fenomena kolekcionarstva do osvještavanja razine kulture življenja u Zagrebu, u gradu koji nedvojbeno pripada srednjoevropskom ozračju. Ništa od toga, na žalost, nije se dogodilo. Prve sumnje u kvalitetnu razradu teme javile su se već na press-konferenciji kojoj sam stjecajem okolnosti bila prisutna. Signale za uzbuđu davali su opći nesporazumi poput razmišljanja o Zagrebu kao

kolijevci kolekcionarstva u Hrvatskoj (zancmarujući, primjerice, već obradene primjere stvaranja renesansnih zbirki na našoj obali) ili površno poznavanje povijesti i širine privatnog sabiranja u glavnom gradu. No, kada je jedna od autorica izložbe uz kvalitetu, te diktat ljuštore uklonjenoga stalnog postava, istakla i rijetkost kao kriterij odabira izloženih umjetničkih predmeta, moglo se jasno naslutiti kakav nas doista izložbeni projekt očekuje. Umjesto susreta i upoznavanja sa zagrebačkim kolekcionarima, valjalo nam je vidjeti remek-djela iz njihovih zbirki. Zar ne govorimo o istome?, upitali bi mnogi od onih koji su sudjelovali u glamurnom činu otvorenja. Odgovor je vrlo kratak: ne. Objasniti ćemo ga retrospektivnom ophodnjom kroz izložbene prostore.

Nepripremljenost kao i spomenuti szabovski provizorij bili su vidljivi već na prvom koraku. Ni jedno komunikacijsko sredstvo nije upućivalo na kretanje kroz izložbu. Katalog nismo ni očekivali, a zadovoljio bi i umnoženi tloert kao najjednostavniji vodič kroz prostor. Tako se dogodilo da je osnovna informacija bila prepuštena muzejskom čuvaru i zahvaljujući njemu razgledanje je započelo na drugom katu muzeja. U središnjoj salonskoj prostoriji dočekala su nas "Zaboravljena poglavlja hrvatskog neoklasicizma i art-decoa iz zbirke dr. J. Kovačića". Prečito velika platna i kartoni zapostavljenih i neobrađenih hrvatskih umjetnika Josipa Lcovića, Jerka Fabkovića i Stjepana Lahovskog mjesec dana poslije otvorenja već su iznova bili izgubljeni i potisnuti u dvorani koja je morala postati dvoranom za predavanja i koncerte. Povijest se tako, nadajmo se nehotice, ponovila, a slučajni stranci na izložbi ili oni manje upućeni otišli su u uvjerenju da su upravo vidjeli reprezentante zbirke dr. Josipa Kovačića. Tajna o njegovu sabiranju kako radova tako i brojnih predmeta i dokumenata hrvatskih slikarica ostala je sačuvana u našoj sredini. Izdvojenom i zbog toga homogenom i gotovo studijskom cjelinom doimala se mala prostorija ispunjena stiliziranim radovima Bogumila Cara, također u posjedu dr. Kovačića. Na sličan - necjelovit način bila je predočena u desnom krilu kata zbirka Bože Biškupića. Remek-djela novijega hrvatskog slikarstva (među kojima su i dostojni reprezentanti naivne umjetnosti), odabrani kiparski radovi, te vrhunski crteži i grafike ipak su samo dio kolekcionarskih aktivnosti poznatoga zagrebačkoga kulturnog djelatnika. Slučaj je htio da je istodobno u Muzejskom prostoru bila otvorena izložba kojom je predočen izuzetan Biškupićev angažman na sabiranju i izdavanju bibliofilskih izdanja i grafičkih mapa i tako je djelomično dopunjena slika o raznovrsnosti ove zagrebačke zbirke. Na žalost, njeni vrijedni i prelijepi etnografski predmeti u našem skućnomu muzealnom promišljanju nisu mogli ući u ekskluzivan prostor Muzeja Mimara. I upravo u trenutku kada smo shvatili razinu htijenja priredivača ove izložbe, susreli smo se s novom nejasnošću i nedosljednošću: u krajnjem dijelu lijevoga krila kata prikazana je, prema usmenim navodima, jedna od zanimljivijih tematskih cjelina unutar hrvatskog slikarstva - Zagrebačka šarena škola koja obuhvaća radove umjetnika okupljenih potkraj 19. stoljeća oko osobnosti Vlahu Bukovca. Na žalost, prosječnom posjetioču zagrebačkih umjetničkih muzeja (a podrazumijeva se da je riječ o obrazovanoj osobi već izoštrena oka) u samom izložbenom prostoru to uopće nije bilo jasno, jer se izgubio u gotovo stoljetnom pregledu hrvatskog slikarstva. Napokon, ime i slika zanimljiva zagrebačkog sabirača Veljka Novaka potpuno je nestala u, priznajmo iz ljudskog i muzeološkog iskustva, mnoštvu poređanih umjetnina. A soba ispunjena slikama iz zbirke dr. Kajfeža baš ništa nam nije rekla o čovjeku koji je znatan dio financija i snage posvetio zaštiti i obnovi naše baštine i čiji su se prelijepi umjetno-obrtni predmeti iz razdoblja secesije nalazili razdvojeni na prvom katu Muzeja Mimara.

Možda ponajboljim predstavnikom sabirača vezanih pozivom uz umjetnost valja imenovati kritičara Josipa Depola, čija je zbirka bila smještena na

samom kraju prvoga kata muzeja. Predočena u svoj svojoj raznorodnosti, profinjena postava (dominirali su mali formati), nametnula se kao vrlo uspio osobni prikaz moderne hrvatske umjetnosti. No, sve ono što je uslijedilo u dvoranama poslije natjeralo nas je na dodatnu kritičnost. Nepregledno mnoštvo izloženih umjetničkih predmeta iz obiteljskog naslijeđa (kakve su nesumnjivo kolekcije Mirne Floegel-Mršić, Aleksandra Zundera della Torre ili Milana Šporčića Kosinskog), iz dijelova zbirki slikara-znalaca (mislimo na talijansko futurističko slikarstvo u vlasništvu Ivana Lackovića i japanske umjetnice Ivana Rabuzina) te iz nekoliko vrhunskih kolekcija različitih vrsta obrtnina (primjerice, zbirka Vlaste Novak ili Dragutina Kraševca) nije uspjelo donijeti nikakvu jasnu, muzeološki razradenu, misao. Diktat prostora stalnoga muzejskog postava toliko je bio jak da nije bilo moguće izbjeći beskonačan, zamoran ophod. Na žalost, prevagnulo je mišljenje da će se Zagreb upravo množinom ekskluzivnih predmeta, poput srebra austrijske i francuske provenijencije, Meissen porculana, keramike Zsolnay ili slika neatribuiranih baroknih majstora moći u svijesti posjetilaca svrstati u red srednjoevropskih gradova, a kultura življenja njegovih stanovnika poistovjetiti s kulturnim kontekstom Beča ili Budimpešte. Tako se dogodio učinak vrlo sličan onomu koji ima pretrpani izlog trgovine nasuprot drugom, pročišćenom i reprezentirajućemu.

Pa ako i prestanemo inzistirati na osnovnim komunikacijskim zakonima koji moraju biti prisutni na izložbenim projektima ove veličine, ne možemo zaobići muzeografske propuste: od općeg dojma neurednosti unutar zamornog nizanja slika do nedopustive i indolentne prisutnosti legendi stalnog postava muzeja uz trenutačno izložene umjetnine. Mnogi su se posjetioči tako našli u nedoumici promatrajući u vitrinama ekvadorske kultne figurice označene dodatno kao keltske, rimske ili ranokršćanske predmete (naravno, iz Mimarine zbirke). A to su detalji koji nam se, bez obzira na sve poznate i opravdane probleme, više nikada i doista nikada ne bi smjeli dogoditi. Očita (i priznata) brzina kojom se radila ova izložba (a koju ne bismo, zapravo, smjeli ni spominjati) ne može poslužiti kao opravdanje za nedomišljeni megapostav. Značajnije privatnog sabiranja u Zagrebu kroz povijest, a i danas, jednostavno to ne dopušta. Valja se podsjetiti da su na temelju privatnih kolekcija nastala tri velika zagrebačka umjetnička muzeja: Strossmayerova galerija slika (ta biskup je dakovački pripadao i zagrebačkom kulturnom krugu), Baucrova Gipsoteka i Muzej Mimara. A i znatan dio fundusa Muzeja za umjetnost i obrt čine donacije zagrebačkih sabirača. I baš zbog toga, zbog duge i postojane tradicije, zbog količine i vrijednosti sabranoga, zbog raznorodnih i evropskim tijekovima bliskih interesa, trebalo je ovoj temi posvetiti više vremena i razmišljanja. Ako se željelo predstaviti kolekcionare, tada su prag Mimarina muzeja morali prijeći i ostali predmeti koji bi nam nešto rekli o razlozima i posljedicama sabiranja kao osobnog čina kao fotografije životnih prostora sabirača i dijelovi biblioteke ili portreti vlasnika (koji su kao umjetnička djela bili zapaženi i u analiziranom postavu). Napokon, zbirke je tada valjalo izložiti cjelovito. No, ako se željelo ostati na razini pokazivanja remek-djela, upravo u skladu s karakterom fundusa Muzeja Mimara, trebalo je voditi računa o mogućnostima percepcije i fizičke izdržljivosti posjetilaca izložbe i pročistiti odabrane umjetnine. Tako bi i tematske cjeline koje su nastale prirodno iz grupiranog materijala izgledale preglednije i razumljivije.

Poznavajući dosadašnju djelatnost Muzeja Mimara, a pri tome mislimo i na njegovu pripadnost Muzejskom prostoru kao široj muzealnoj cjelini u kojoj je bilo moguće vidjeti i projekte poput "Riznice Zagrebačke katedrale" ili "Vučedola" i "Gundulićeva sna", želimo vjerovati da izložbu "Zagrebački kolekcionari" treba shvatiti samo kao trenutačnu slabost našega muzealnog promišljanja. Možda u prilog tomu govori i

nedavno otvorena dvorana posvećena umjetničkim djelima sadržajno vezanim uza Zagreb (aktualnost valja uvijek poštovati) ili relativno redovita predavanja o pojedinim izložnim umjetničkim fenomenima. Na dobroće valja graditi dalje. Stoga drugi put očekujemo zanimljivo, a prije svega jasno iskazanu priču o zagrebačkim sabiračima. Oni to zaslužuju.

Primljeno: 30. 11. 1992.

SUMMARY

“Collectors of Zagreb” - Accomplishment or Weakness of Museological Concept

by Žarka Vujić

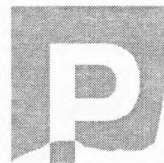
In September 1992, a large exhibition entitled “The Collectors of Zagreb” was opened to the public at the Mimara Museum of Zagreb. The exhibition covered all galleries of this spacious museum. The organizers wished to present to the general public the masterpieces held by some twenty private collections of Zagreb. Most remarkable of these collections were assembled by Josip Kovačić, Božo Biskupić, Veljko Novak, Franjo Kajfež and Josip Depolo, and contain mostly the paintings and sculptures by the 19 and 20 century Croatian artists. The works of the applied arts were also included in the exhibition.

The author of the review points out many weak spots in this ambitious project: the exhibition was not accompanied by a catalogue, the communications were planned so as to hinder the way through the exhibition and disorientate the visitor in the presented material, the galleries were overstuffed with the works of art, and no attempt was made to give the information on the history of the collections or on the persons who assembled them.

CRKVENA UMJETNOST I BAŠTINA NOVOMAROFSKOGA KRAJA

Miroslav Klemm

Gradski muzej Varaždin

oneseni emocijama možemo reći da je izložba Crkvena umjetnost i baština novomarofskoga kraja radena u počast svim povijesnim dobrima našeg naroda koja smo izgubili u ovom ratu i svim divnim ljudima koji su za njihovo očuvanje položili svoje živote, ili izgubili zdravlje. Izložba je održana od 25. rujna do 30.

studenoga 1992. godine u Povijesnom odjelu Gradskoga muzeja Varaždin. U stvarnosti joj je namjera da se naši ljudi upoznaju s tim dragocjenim djelima prošlosti i razvije svijest o njihovu postojanju i čuvanju.

Na izložbi je prikazano oko 150 različitih predmeta, kipova, slika, zastava, obrednog ruha, pokaznica, kaleža, ciborija, dokumenata i knjiga sakupljenih po jednom jedinom mjerilu, umjetničkoj i povijesnoj vrsnoći koja je prepoznatljiva pri prvom gledanju. Tijekom pripreme izložbe nije bilo novčanih mogućnosti, niti vremena za ozbiljnu provjeru arhivskih dokumenata koji bi mogli otkriti poneku izravniju dataciju, ili atribuciju. Organizator se materijalno istrošio na plaćanje tiskanja kataloga i osiguranja predmeta, a stručnjaci su, radeci svoje redovite poslove u muzejima, potrošili najveći dio vremena na pronalaženje grade i dopremu na izložbu. Stoga u katalogu uz nekoliko tiskarskih grešaka postoji poneki ne posve točni naziv djela, ili datacija.

Grada prikazana na ovoj izložbi je gotovo nepoznata i stručnoj publici, pa je to zanimljivija i pohvale vrijedna namjera organizatora, Matice hrvatske iz Novog Marofa, da se popiše vrijedan crkveni materijal u novomarofskoj općini, te da taj osnovni popis oblikovan u katalogu ove izložbe posluži povjesničarima umjetnosti i arhivistima kao polazište nekim budućim istraživanjima kulturno-povijesnih spomenika toga kraja. Pomno bi trebalo ponovno analizirati sve zbirke predmeta, izvršiti temeljitije istraživanje arhivskih dokumenata koji o njima govore, te iznova ocijeniti njihovu pojedinačnu i skupnu vrijednost.

Pri prvom površnom gledanju čini se da na izložbi nema vrednijih djela i da su mnoga kvalitetnija ostala na svome stalnome mjestu u crkvama.

Ipak, promatraju li se pojedinačni radovi, vidjet će se da je naoko rustična skulptura stojećeg Isusa djelo glasovita Hansa Ludwiga Ackermana iz 1631. godine, dio nekadašnjega velikoga glavnog oltara zagrebačke prvostolnice. Iako nema značajnih slikarskih djela, na izložbi je ipak izložena poznata grafika s prikazom remetinečke crkve koju je polovicom 18. stoljeća radio Johann Veit Kauperz, znani gradački umjetnik. Među obrednim predmetima je nekoliko veoma vrijednih pokaznica i kaleža, a pacifikal iz Bisaga, nepoznatog majstora iz 17. stoljeća, pravi je raritet i izvanredno umjetničko djelo. Neke od izloženih knjiga su prave poslastice za bibliofile i poznavaoce nabožne kajkavske književnosti. Naslovi poput Cvjet sveteh Hilariona Gasparottia, Poszel apostolski Ivana Muliha, ili Medicina Ruralis iliti vrachtva lanadyszka od Ivana Krstitelja Lalangua dovoljno govore o izloženim knjigama.

Sudbina izloženih djela ovisit će nadalje o stečenoj svijesti da su ona toliko vrijedna da se moraju na najbolji način osigurati za budućnost. To će prije svega biti prepušteno župnicima i crkvenim vlastima, te Ministarstvu prosvjete i kulture, koje bi o nekim predmetima preko Republičkog zavoda za zaštitu spomenika i Restauratorskog zavoda Hrvatske trebalo povesti posebnu brigu. To se odnosi prije svega na